

Prvý dokumentovaný výskyt trsteniarika tamariškového (*Acrocephalus melanopogon*) v Národnej prírodnej rezervácii Žitavský luh (JZ Slovensko)

The first documented record of the Moustached Warbler (Acrocephalus melanopogon) in the Žitavský Luh Nature Reserve (SW Slovakia)

Radovan VÁCLAV¹ & Jozef LENGYEL²

¹Ústav zoológie SAV, Dúbravská cesta 9, 845 06 Bratislava, Slovensko; Radovan.Vaclav@savba.sk

²Nitriansky Hrádok, Za kostolom 2, 942 01 Šurany, Slovensko; lengyel@soprs.sk

Tok Žitavy, predovšetkým jej horný a stredný úsek, patrí k ornitologicky menej preskúmaným územiám (Babó 1983, Lengyel 1992, 1997). Do r. 2004 trsteniarik tamariškový *Acrocephalus melanopogon* (Temminck, 1823) v danej oblasti nebol zistený.

Prírodná rezervácia Žitavský luh (48°08'N, 18°18'E) bola v roku 1980 na ploche tzv. Gedrianskych vlhkých lúk (74,69 ha) vyhlásená za chránené územie. Rezervácia sa rozprestiera na ľavom brehu nivy zregulovanej rieky Žitava (131–133 m n. m.), s východným okrajom PR zasahujúcim k chrbátu odlesnenej Hronskej pahorkatiny. Rezervácia sa nachádza v katastrálnych územiach obcí Maňa, Michal nad Žitavou a Kmeťovo (okr. Nové Zámky). Lokalita je umelo zaplavovaná pomocou stavidiel vodou zo zregulovaného toku Žitavy. Periodické zaplavovanie je zabezpečené predovšetkým v čase od konca februára do septembra (max. vodný stĺpec je v mesiacoch marec – apríl), avšak územie je nepravidelne plytko zaplavované i cez zimu. V najnižšie položených častiach lokality sú vyvinuté spoločenstvá mokradnej vegetácie, predovšetkým vysokých ostríc (rad *Magnocaricetalia*), avšak od polovice 90-tych rokov 20. stor. je z JV časti rezervácie zreteľná výrazná expanzia pálky širokolistej (*Typha latifolia*), ktorá postupne nahrádza porasty vysokých ostríc (*Carex* sp.) a stebloviek (*Glyceria* sp.) rastúcich v periférnych častiach zaplavovaných plôch.

Kontrolný ornitologický odchyt pomocou dvoch nárazových sietí (dĺžka každej zo sietí bola 9 m) sa uskutočnil 21. 8. 2004 medzi 6:00–9:00 v JV časti prírodnej rezervácie. Siete boli inštalované v súvislom poraste *T. latifolia*, približne 15 m od jeho okraja a asi 100 m severne od stavidla. V priebehu troch hodín boli odchytení a fotograficky zdokumentovaní dvaja dospelí jedinci trsteniarika tamariškového (obr. 1), dvaja jedinci trsteniarika pásikového (*Acrocephalus schoenobaenus*) a jeden jedinec trsteniarika bahenného (*Acrocephalus scirpaceus*). Počas odchyty v 2. dekáde augusta prevládalo suché a horúce letné počasie.

Na Slovensku je známa len jedna hniezdna lokalita trsteniarika tamariškového – NPR Parížske močiare (Kux & Svoboda 1959; vid' Trnka & Čapek 2002), ktorá sa nachádza rovnako ako PR Žitavský luh v okrese Nové Zámky. Pohniezdny výskyt druhu bol v rámci Slovenska zaznamenaný na území Podunajskej, Borskej a Východoslovenskej nížiny (cf. Trnka & Čapek 2002). Zo západnej časti Slovenska bol pohniezdny výskyt zaznamenaný pri Pustých Úľanoch (okr. Galanta) (Hrdlovič & Mikuláš 1989, Trnka 1999), na rybníkoch pri Trnave (Matoušek & Matoušek 1965), pri rybníku Kapince v okr. Nitra (Kaňuščák 1977), na Sĺňave pri Piešťanoch (Kubán & Duffek 1984) a Jakubovských rybníkoch v okr. Malacky (Jurček in litt). Vplyv poveternostných podmienok v roku 2001 na pohniezdny výskyt druhu

v rámci šiestich lokalít západného Slovenska podrobnejšie analyzoval Trnka (2003). Na sledovaných lokalitách (NPR Parížske močiare, rybníky pri Pustých Úľanoch, CHA Trnavské rybníky, Piešťany – CHA Sĺňava, rybník pri Kapinciach, Jakubovské rybníky) bolo v čase od konca júna do začiatku októbra odchytených celkovo 205 jedincov trsteniarika tamariškového, pričom autor konštatoval, že početný pohniezdny výskyt druhu súvisel pravdepodobne s priaznivými klimatickými podmienkami počas augusta v roku 2001.

Výskyt trsteniarika tamariškového na toku Žitavy, s osobitným prihliadnutím na jej stredný tok, nebol doteraz v dostupnej literatúre potvrdený. Medzi prvých autorov, ktorí vo svojej práci všeobecne pojednávajú o výskyte a hniezdení jednotlivých druhov vtákov na nive riek Žitava a Nitra (oblasť medzi Nitrou a Novými Zámkami) sa zaraďuje Nagy-Chrenóczy (1904). Najrozsiahlejšiu ornitologickú prácu o strednom toku Žitavy, konkrétne o Gedrianských vlhkých lúkach, publikoval Babó (1983). Autor skúmal ornitocenózy nivy Žitavy na území medzi obcami Žitavce (okr. Nitra) a Maňa (okr. N. Zámky) počas obdobia rokov 1973–1980. Podarilo sa mu tým zachytiť stav ornitocenóz pred reguláciou

Obr. 1. Jeden z dvoch odchytených trsteniarikov tamariškových na lokalite PR Žitavský luh (Foto: R. Václav).
Fig. 1. One of the two mist-netted Moustached Warblers in Žitavský luh NR (Photo by R. Václav).

rieky Žitavy, ako aj v priebehu a tesne po jej regulácii. T. Babó na bývalých Gedrianských vlhkých lúkach ako prvý ornitológ realizoval aj odchyty a krúžkovanie avifauny, spevavce (Passeriformes) nevynímajúc. Výskyt *A. melanopogon*, podobne ako jeho nasledovníci, však na uvedenom území nezaznamenal. Ďalší autori taktiež neuvádzajú výskyt daného druhu (Krčmár 1981 a unpubl., Lengyel 1992, 1997 a unpubl., Harvančík in litt., Trnka in verb.). Sporadické odchyty spevavcov realizované počas rokov 1997–2002, predovšetkým v močiarnych častiach PR Žitavský luh, výskyt trsteniarika tamariškového nepotvrdili (Lengyel unpubl.).

Expanzívny nástup zárastov *T. latifolia*, predovšetkým od začiatku druhej polovice 90-tych rokov 20. stor., mal za následok, že v súčasnosti tvoria porasty pálky, najmä v JV časti rezervácie, úplne homogénne a priestrané plochy. Sukcesiou vegetácie tak vznikol optimálny biotop pre migrujúce (a potenciálne aj hniezdiace) trsteniariky tamariškové. Budúcnosť ukáže, či výskyt tohto druhu v 2. dekáde augusta 2004 patril k pravidelným alebo len náhodným výskytom na lokalite, a či jeho výskyt v PR Žitavský luh, tak ako aj na iných miestach Slovenska, odráža zmeny v biotope krajiny alebo globálnych klimatických podmienkach.

Literatúra

- BABÓ T. 1983: Príspevok k avifaune Gedrianských mokrých lúk na strednom toku rieky Žitavy. — Muzeálny spravodaj. Západoslovenské múzeum Trnava: 9–16.
- HRDLOVIČ F. & MIKULÁŠ M. 1989: Výskyt šašiniarika tenkozobého (*Acrocephalus melanopogon*) na rybníkoch v Pustých Úľanoch. — Zprávy ČSO 31: 23.
- KAŇUŠČÁK P. 1977: Výskyt niektorých zriedkavých druhov vtákov a niekoľko údajov o jarnom a jesennom ťahu vtákov v roku 1974 na západnom Slovensku. — Vlastivedný zborník múzei západného Slovenska 4: 72–81.
- KRČMÁR M. 1981: Avifauna na modelovom území Žitavského luhu a jeho okolia. — Práca SOČ, SLTŠ Banská Štiavnica.
- KUBÁN V. & DUFFEK K. 1984: Jesenný ťah rodu *Acrocephalus* na CHŠP Sĺňava. — Sylvia 23: 97–100.
- KUX Z. & SVOBODA V. 1959: Rákosník tamariškový (*Luscinola m. melanopogon*) na Piešťanskej Sĺňave. — Zprávy ČSO 21: 81–82.
- LENGYEL J. 1992: Ornitocenózy ŠPR Žitavský luh. Náčrt ich zmien po regulácii rieky Žitavy (r. 1980–1981). — Práca SOČ, SLŠ Banská Štiavnica.

- LENGYEL J. 1997: Analýza ornitocenóz Prírodnej rezervácie Žitavský luh a využitie výsledkov pre aktualizáciu managementu Prírodnej rezervácie Žitavský luh. — Diplomová práca, Katedra ekozológie a fyziotaktiky, Prírodovedecká fakulta UK Bratislava, 108 pp.
- MATOUŠEK B. & MATOUŠEK F. 1965: Prvý doklad o výskyte šašiniarika tenkozobého (*Luscinola melanopogon* (Temm.)) v ČSSR. — Acta Rer. Natur. Mus. Nat. slov. **11**: 123–126.
- NAGY-CHRENÓCZY J. 1904: A madár. — Nitra, 2 vyd., 196 pp.
- TRNKA A. 1999: Vtáky rybníkov severozápadnej časti Podunajskej nížiny. I. časť. — Trnavská univerzita, 81 pp.
- TRNKA A. 2003: Vplyv počasia na hromadný výskyt trsteniarika tamariškového (*Acrocephalus melanopogon*) v pohnezdnom období na Slovensku v roku 2001. — Sylvia **39**: 95–105.
- TRNKA A. & ČAPEK M. 2002: Šašiniarik tenkozobý / Trsteniarik tamryškový (*Acrocephalus melanopogon*). — Pp.: 495–497. In: DANKO Š., DAROLOVÁ A. & KRISTÍN A. (eds.): Rozšírenie vtákov na Slovensku. VEDA, Bratislava, 688 pp.

Došlo: 1. 1. 2005
Prijaté: 15. 8. 2005

Zimný a hniezdny výskyt myšiarky močiarnej (*Asio flammeus*) v okolí Tekovských Lužian (JZ Slovensko)

Winter occurrence and breeding of the Short-eared Owl (Asio flammeus) in the Tekovské Lužany area (SW Slovakia)

Gabriel DEMETER

SNP 123, 935 41 Tekovské Lužany, Slovensko; demeterg@post.sk

Myšiarka močiarna (*Asio flammeus*) patrí medzi nepravidelné hniezdiče Slovenska. Jej hniezdne a zimné rozšírenie v období 1980–1999 zhrnuli Danko & Chavko (2002), pričom z Pohronia neuvádzajú žiadne faunistické údaje z tohto obdobia. V monografii od Jurkoviča & Maglena (1981) je tento druh spomínaný ako zástupca avifauny okresu Levice bez bližších údajov. V rozsiahlych mokraďových biotopoch Národnej prírodnej rezervácie Parížske močiare sa uvádza ako zimujúci druh (Trnka et al. 2003). Najbližšia známa hniezdna lokalita na Podunajskej nížine je pri Šuranoch (33 km na západ od Tekovských Lužian), kde v r. 1998 zistil hniezdenie 1 páru tejto sovy na slanisku Akomáň (ca 90 ha, DFS 7974) Lengyel (2001). Na tej istej lokalite pozoroval Lengyel (ex Danko & Chavko 2002) zimovanie (maximum 16 ex. 29. 12. 1997) a v Prírodnej rezervácii Žitavský luh (21 km SZ od Tekovských Lužian; DFS 7875) tiež objavil ich denné zhromaždiská (max. 40 ex.

6. 2. 1995). Známe hniezdiská a zimoviská sa nachádzajú na východnom Slovensku v okolí iňačovsko-sennianskych rybníkov (DFS 7298 a 7398, Danko 1992, 1994, Danko et al. 2000). Cieľom tohto príspevku je sumarizovať zimné a hniezdne výskyty tohto druhu v r. 1999–2005 v katastri obce Tekovské Lužany.

Katastrálne územie obce Tekovské Lužany (4394 ha) sa rozprestiera na pravej strane Hrona (48°06'N, 18°32'E; DFS 7877; 156 m n. m.) v geomorfologickom podcelku Pohronská pahorkatina, v časti Hronská tabuľa (Mazúr & Lukniš 1980). Predmetné územie sa nachádza v oblasti intenzívnej poľnohospodárskej výroby, orné pôdy predstavujú až 87 % z celého katastra, trvalé trávne porasty 0,4 %, vodné plochy 0,5 % a lesy 1,7 %. Z hľadiska výskytu študovaného druhu boli zaujímavé nasledovné biotopy: 1) Vodná nádrž Tekovské Lužany (ďalej len vodná nádrž) – rozloha obtočnej vodnej nádrže v alúviu Lužianky je 19 ha z čoho voľná